

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата економічних наук, доцента, професора кафедри обліку і оподаткування Полтавського державного аграрного університету

ЛЕГИ Ольги Василівни

на дисертаційну роботу Климентової Марії Віталіївни
«Вдосконалення методів ціноутворення на інноваційну та науково-технічну продукцію підприємств і університетів»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

АКТУАЛЬНІСТЬ І ВАЖЛИВІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У сучасних умовах глобалізації та прискореного технологічного розвитку спроможність національної економіки до генерування та ефективного впровадження інновацій стає ключовим фактором її конкурентоспроможності та економічної безпеки. Перехід до економіки знань вимагає не лише активізації науково-дослідної діяльності, а і створення дієвих економічних механізмів комерціалізації інтелектуального продукту. Одним із найскладніших та найважливіших інструментів у цьому процесі є ціноутворення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Климентової М.В. зумовлена низкою об'єктивних чинників.

По-перше, інноваційна та науково-технічна продукція (НТП) має специфічні характеристики (унікальність, високий рівень невизначеності результатів, складність вартісної оцінки інтелектуальної складової), що робить традиційні методи ціноутворення, орієнтовані на масове виробництво, малоефективними. Брак уніфікованих методичних підходів до визначення вартості наукового продукту часто стає бар'єром у відносинах між науковими установами та реальним сектором економіки.

По-друге, інтеграція України до європейського науково-освітнього простору вимагає від університетів та наукових установ перегляду підходів до оцінки власних розробок. Необхідність балансування між бюджетним фінансуванням та госпдоговірною діяльністю актуалізує пошук прозорих моделей ціноутворення, які б враховували етапність, трудомісткість та ризиковість НДДКР.

По-третє, в умовах високої волатильності ринку та швидкої зміни технологічних трендів виникає гостра потреба у гнучких методах ціноутворення. Застосування підходу мінімаксу, який пропонує авторка, дозволяє знайти необхідний компроміс між рентабельністю виробника та платоспроможним попитом споживача, що є принципово важливим для сталого розвитку промислових підприємств.

Не дивлячись на значну кількість праць у сфері ціноутворення, питання специфіки ціни саме на високотехнологічні продукти в умовах невизначеності залишалися дискусійними, що і зумовило необхідність даного дослідження. Тому вибір теми дисертації Климентової М.В., її мета та завдання безпосередньо корелюють із пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки в Україні, а також запитамі реального сектору економіки щодо підвищення ефективності

комерціалізації інновацій, що підтверджує високу актуальність представленої роботи.

ЗВ'ЯЗОК ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПЛАНАМИ, ПРОГРАМАМИ, ДОСЛІДЖЕННЯМИ

Дисертаційне дослідження Климентової М.В. безпосередньо пов'язане з науковими планами та пріоритетними напрямками науково-дослідних робіт Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Робота пройшла шлях від теоретичного обґрунтування до практичної апробації в межах державних та ініціативних наукових тем.

Зокрема, основні положення та результати дисертації розроблялися в межах таких науково-дослідних робіт кафедри «Економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин» НТУ «ХПІ». Розробки здобувачки в частині формування цін на науково-технічну продукцію на основі поєднання внутрішнього та зовнішнього конкурсів корелюють із завданнями щодо реформування системи бюджетного фінансування науки в Україні. Запропонований у дисертації структурно-елементний підхід до встановлення ціни госпдоговірних НДР став результатом аналізу та безпосередньої участі автора в якості відповідального виконавця у забезпеченні договірної взаємодії між університетом та промисловими підприємствами.

Зв'язок роботи з науковими планами підтверджується також апробацією результатів у Мішкольцьському університеті (Угорщина), що свідчить про відповідність дослідження європейським векторам інтеграції освіти і науки.

Тематика дисертації повністю узгоджується зі стратегією інноваційного розвитку України та пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки, оскільки спрямована на вдосконалення економічного інструментарію комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності.

Важливо зазначити, що практична спрямованість роботи підтверджується довідками про впровадження не лише від освітніх установ (НУ «Львівська політехніка», НУ «Одеська політехніка»), а і від профільних департаментів Харківської обласної військової адміністрації (Департамент економіки і міжнародних відносин, Департамент науки і освіти). Це свідчить про високу затребуваність результатів дослідження на регіональному та галузевому рівнях у контексті відновлення та стабілізації економіки.

Тому можна стверджувати, що дисертаційна робота Климентової М.В. є складовою цілісного процесу наукових досліджень НТУ «ХПІ», спрямованих на підвищення ефективності взаємодії науки та виробництва через удосконалення ринкових вартісних важелів.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Дисертація Климентової М.В. має класичну структуру, що відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць ступеня доктора філософії. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Логіка побудови роботи відображає послідовність вирішення наукових завдань: від теоретичного переосмислення категоріального апарату до розробки прикладних моделей та їх апробації.

У першому розділі «Теоретичні аспекти формування цін на інноваційну та науково-технічну продукцію» здобувачка здійснює глибокий ретроспективний та компаративний аналіз категорії «ціна» (с.13-29). Заслугує на увагу авторське уточнення поняття «ціна науково-технічної продукції», яке, на відміну від загальноекономічних підходів, інтегрує в собі витрати на дослідження, рівень інноваційності та ринкову конкурентоспроможність (с.26). У розділі деталізовано функції ціни та етапи процесу ціноутворення, що дозволило авторці виокремити стратегічні напрями формування цінової політики промислових підприємств. Окремий акцент на аналізі сучасного стану інноваційної діяльності в Україні (у розрізі виробництва, фінансів та персоналу) створює надійне підґрунтя для подальших розробок (с.34-47).

У другому розділі «Удосконалення методів ціноутворення на науково-технічну продукцію промислових підприємств» (с.71-123) здобувачка пропонує відійти від традиційних витратних моделей на користь мінімаксного підходу. Логіка побудови механізму, що базується на визначенні діапазону між максимально можливою ціною (заснованою на ефекті для споживача) та мінімальною (заснованою на витратах виробника), є теоретично обґрунтованою та практично доцільною (с.73-87). Особливу цінність мають розроблені здобувачкою методичні рекомендації щодо встановлення нижньої та верхньої меж ціни, які враховують маржинальний дохід, ефект масштабу та параметри ринкових аналогів (с.93-105). Запропонований 12-етапний алгоритм управління ціною протягом життєвого циклу інновації дозволяє підприємствам гнучко реагувати на ринкові виклики (рис. 2.9).

У третьому розділі «Формування методів ціноутворення на науково-технічну продукцію університетів та наукових установ» досліджується специфіка ціноутворення в науково-освітній сфері та представлено ядро наукової новизни роботи (с.126-178). Здобувачка слушно ідентифікує особливості наукового продукту (унікальність, ризиковість результату, соціальний ефект) та пропонує систему принципів ціноутворення (рис.3.5) практичного спрямування (корисності, унікальності, ринкової орієнтації). Науковий інтерес викликає запропонована модель встановлення цін на держбюджетні НДР на основі змішаного конкурсу, а також розроблені критерії науково-технічної та споживчої ефективності (с.141-150). Важливим прикладним результатом є структурно-елементний підхід до оцінки госпдоговірних робіт, який базується на декомпозиції НДР на окремі елементи цінності (с.157-178). Апробація цього підходу у провідних політехнічних університетах України підтвердила його життєздатність та здатність підвищувати прозорість фінансових взаємовідносин між наукою та бізнесом.

На думку опонента, структура дисертації є збалансованою, розділи логічно пов'язані між собою. Вибрана послідовність дослідження дозволила авторці повною мірою реалізувати поставлену мету та розв'язати наукові завдання.

Робота характеризується високим рівнем наукової грамотності, аргументованістю положень та репрезентативністю фактичного матеріалу.

НОВИЗНА ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ, А ТАКОЖ ПРОВЕДЕНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наукова новизна дисертаційного дослідження Климентової М.В. полягає у комплексному розв'язанні актуального наукового завдання щодо вдосконалення теоретико-методичного інструментарію ціноутворення на інноваційну та науково-технічну продукцію в умовах ринкової невизначеності.

Значущим результатом роботи є вдосконалення теоретико-методичної сутності понять «ціна» та «ціна науково-технічної продукції». На відміну від усталених підходів, авторське трактування акцентує увагу на інтеграції витрат на дослідження та розробку з технічними характеристиками, якістю та інноваційністю, що дозволяє розглядати ціну як стратегічний важіль формування попиту та забезпечення конкурентоспроможності інтелектуального продукту.

Особливої уваги заслуговує розроблений здобувачкою інтегрований підхід до ціноутворення на основі мінімаксного методу. Це положення суттєво розширює існуючу практику за рахунок обґрунтування маркетингового цінового діапазону, що охоплює множину ринкових ситуацій та дозволяє встановити баланс між досягненням цільової рентабельності підприємства (нижня межа) та рівнем прийнятності ціни для споживача (верхня межа). У межах цього підходу автором удосконалено методичні рекомендації щодо встановлення меж ціни: нижньої — на основі аналізу маржинального доходу та ефекту масштабу, та верхньої — із врахуванням параметрів ринкових аналогів та економічної вигоди споживача від використання інновації.

Наукову новизну роботи доповнює запропонований структурно-елементний підхід до встановлення ціни госпдоговірних науково-дослідних робіт. На відміну від традиційних методів, цей підхід базується на декомпозиції наукової роботи на окремі елементи цінності, що дозволяє більш точно враховувати її етапність, трудомісткість та специфіку ресурсного забезпечення, сприяючи уніфікації розрахунків та прозорості взаємодії між суб'єктами наукової та промислової сфер.

Подальшого розвитку в дисертації набули методичні підходи до оцінювання ефективності науково-дослідних робіт на стадії формування заявок на бюджетне фінансування. Автором систематизовано ключові критерії науково-технічної та споживчої ефективності, що стали основою для розробки восьмиетапної моделі встановлення ціни на НДР із державним фінансуванням. Запропонована модель забезпечує логічну послідовність ціноутворення від моменту отримання замовлення до фінальної вартості продукту, що підвищує якість фінансового планування в академічному середовищі.

Усі отримані результати є логічно взаємопов'язаними та в сукупності формують оновлену методологічну базу для підвищення ефективності комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок. Сукупність

представлених у роботі положень свідчить про глибоку наукову опрацьованість теми та репрезентує вагомий внесок здобувачки у розвиток теорії управління інноваціями.

ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Результати дисертаційного дослідження Климентової М.В. мають суттєве теоретичне та практичне значення, що підтверджується глибиною наукових узагальнень та широтою апробації запропонованих рекомендацій.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні наукових засад економіки інновацій через удосконалення концептуального апарату та методичного інструментарію ціноутворення. Авторське уточнення категорій «ціна» та «ціна науково-технічної продукції» дозволяє більш точно ідентифікувати специфіку вартісної оцінки інтелектуального продукту в системі ринкових відносин. Теоретично обґрунтований мінімаксий підхід до формування цінового діапазону створює методологічну базу для розв'язання фундаментальної проблеми пошуку балансу між витратами виробника та економічною вигодою споживача в умовах високої невизначеності. Розроблені принципи ціноутворення практичного спрямування (корисності, унікальності, ринкової орієнтації) доповнюють загальну теорію вартості специфічними характеристиками, притаманними продукції науково-освітньої сфери.

Практичне значення одержаних результатів підтверджується розробкою конкретних прикладних інструментів, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності промислових підприємств та наукових установ. Для промислових підприємств: розроблений 12-етапний механізм формування цін на засадах мінімаксу та методичні рекомендації щодо встановлення меж цінового коридору дозволяють оптимізувати цінову політику на всіх етапах життєвого циклу інновації. Впровадження цих розробок у діяльність таких підприємств, як ТОВ «СВРОТЕХДИНАМІКА», ТОВ «МАСТЕР-ГРУПП» та інших, сприяло забезпеченню економічної доцільності виробництва та підвищенню їхньої рентабельності. Для університетів та наукових установ: структурно-елементний підхід до встановлення ціни госпдогвірної НДР та восьмиетапна модель ціноутворення для держбюджетних тем забезпечують прозорість фінансових розрахунків і уніфікацію методів оцінки наукової праці. Ефективність цих рекомендацій підтверджена успішним досвідом їх використання в НТУ «ХПІ», НУ «Львівська політехніка» та НУ «Одеська політехніка». На державному та регіональному рівнях: методичні розробки здобувачки отримали схвалення Департаменту економіки і міжнародних відносин та Департаменту науки і освіти Харківської обласної військової адміністрації, що вказує на їхню цінність для формування стратегій інноваційного розвитку регіону та вдосконалення системи бюджетного фінансування науки. У навчальному процесі: результати дослідження інтегровані в освітні програми НТУ «ХПІ» та Мішкольцьського університету (Угорщина). Використання розробок здобувачки у викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Економічна оцінка управлінських рішень» та інших дозволяє підвищити рівень фахової підготовки майбутніх

економістів, наближаючи теоретичне навчання до реальних потреб ринку інновацій.

Виходячи з цих даних, можемо стверджувати, що дисертаційна робота Климентової М.В. є завершеним науковим дослідженням, результати якого мають вагомe значення для модернізації економічних механізмів управління інноваційним розвитком на мікро-, мезо- та макрорівнях.

ПОВНОТА ВИКЛАДУ ОСНОВНИХ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Основні наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження Климентової М.В. знайшли повне та всебічне відображення в опублікованих працях здобувачки. Загальна кількість публікацій здобувачки за темою дослідження становить 29 наукових праць, що значно перевищує встановлені вимоги до робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Структура публікацій здобувачки свідчить про системний характер оприлюднення результатів дослідження на різних етапах його виконання. Теоретичні засади формування собівартості та розвиток понятійно-категоріального апарату висвітлено у 10 статтях у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз. Міжнародна апробація результатів дослідження підтверджується наявністю публікацій у закордонних наукових виданнях Польщі та Литви (з яких одна індексується в базі SCOPUS), а також двох розділів у колективних монографіях.

Практичні аспекти вдосконалення методів формування собівартості та результати аналізу витрат підприємств Харківського регіону широко оприлюднені у 14 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Широка географія апробації (Львів, Харків, Київ, Полтава, Луцьк, Кременчук, Хмельницький, а також міста Польщі та Литви) свідчить про визнання науковою спільнотою актуальності та обґрунтованості розробок здобувачки.

Аналіз опублікованих праць дозволяє констатувати, що вони повною мірою розкривають зміст дисертації, відображають новизну отриманих результатів та містять аргументовані висновки. Рівень та обсяг публікацій здобувачки відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України щодо порядку присудження ступеня доктора філософії, що підтверджує високу достовірність та відкритість наукового пошуку.

ДОТРИМАННЯ ВИМОГ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Дисертаційна робота виконана із суворим дотриманням принципів академічної доброчесності. Перевірка рукопису за допомогою спеціалізованих програмних засобів підтвердила високий рівень унікальності авторського тексту та відсутність ознак плагіату.

Здобувачкою належним чином оформлені посилання на всі використані джерела, ідеї та результати досліджень інших авторів, що зафіксовано у відповідному списку літератури. Усі наукові результати, отримані у співавторстві, чітко розмежовані із зазначенням особистого внеску здобувачки, що підтверджує самостійність виконання дисертаційного дослідження та достовірність представлених даних.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗМІСТУ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Климентової М.В. як цілісне, завершене наукове дослідження, вважаємо за необхідне висловити низку зауважень та дискусійних положень, що виникли під час ознайомлення з її змістом.

1. При розробці комплексного оцінювання рівня цін на інноваційну продукцію авторка використовує експертний метод для виокремлення вагомості окремих показників. Проте в тексті дисертації недостатньо детально розкрито процедуру формування експертної групи та критерії перевірки узгодженості їхніх думок, що викликає питання щодо об'єктивності отриманих значень вагомості у запропонованих моделях.

2. У другому розділі, пропонуючи методичні рекомендації щодо встановлення меж цінового діапазону ($P_{min} \dots P_{max}$), авторка робить акцент на статичних показниках маржинального доходу та поточної ринкової кон'юнктури. Водночас поза увагою залишився вплив дисконтування грошових потоків при розрахунку ціни на продукцію з тривалим циклом розробки, що може призвести до недооцінки ризиків знецінення капіталу в часі.

3. У третьому розділі здобувачка стверджує, що ціна наукового продукту університету має враховувати не лише економічний, а і соціальний та екологічний ефекти. Проте в роботі відсутній чіткий алгоритм монетизації цих ефектів при формуванні кінцевої вартості госпдоговірної тематики, що ускладнює практичне застосування цієї тези в розрахунках із замовниками.

4. При розробці цінової стратегії авторка виокремлює фактори впливу, що походять із ринкового та позаринкового середовища. Однак у роботі недостатньо висвітлено механізм впливу державного регулювання цін та антимонопольних обмежень на інноваційних ринках, які можуть суттєво звужувати маркетинговий ціновий діапазон, запропонований здобувачкою.

5. Попри сучасність обраної теми, у роботі замало уваги приділено можливостям використання автоматизованих систем та алгоритмів штучного інтелекту для моніторингу цінових меж у реальному часі, що є особливо актуальним для швидкої адаптації ціни протягом життєвого циклу інновації.

6. У тексті роботи зустрічаються випадки синонімічного використання понять «вартість» та «ціна» науково-технічної продукції без належного теоретичного розмежування їхнього економічного змісту в контексті саме інтелектуального капіталу.

Висловлені зауваження не нівелюють наукову цінність роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, проте потребують додаткових пояснень та аргументації з боку здобувачки під час публічного захисту.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Климентової Марії Віталіївни «Вдосконалення методів ціноутворення на інноваційну та науково-технічну продукцію підприємств і університетів», є завершеною самостійною науковою працею, яка вирішує важливе науково-прикладне завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад управління витратами промислових підприємств у сучасних умовах.

За своєю актуальністю, рівнем теоретичного обґрунтування, новизною отриманих результатів, ступенем їхньої обґрунтованості та практичною значущістю робота відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

Зміст роботи повністю розкрито в опублікованих працях, а результати дослідження пройшли належну апробацію на міжнародному та вітчизняному рівнях. Отримані акти впровадження підтверджують достовірність та прикладну цінність авторських розробок.

Враховуючи викладене, вважаю, що здобувачка Климентова Марія Віталіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) за галуззю знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і
оподаткування Полтавського
державного аграрного університету

Ольга ЛЕГА

